

Birgitta Englund Dimitrova, Stockholm

RECENSION AV

Bojić, Vera och Oschlies, Wolf. *Lehrbuch der makedonischen Sprache*. München 1986: Otto Sagner. (=Slavistische Beiträge 193). 2. uppl.

0.

1984 publicerades i Västtyskland en lärobok i makedonska, som nu (1986) har kommit i vad författarna Vera Bojić och Wolf Oschlies själva betecknar som en "andra, utvidgad och förbättrad" upplaga. Jämfört med första upplagan är den andra betydligt större till omfånget (253 sidor mot 185 i första upplagan), kapitelantalet är utökat med tre och litteraturlistan är också kompletterad. Vid utarbetandet av andra upplagan har författarna använt sig av de recensioner och andra påpekanden de har fått med anledning av den första.

Bokens 253 sidor är fördelade på ett förord, en inledning med rubriken "Makedonien, makedoner, makedonska" och 50 kapitel med texter, övningar och genomgång av den makedonska grammatiken. Det finns dessutom ett facit till de ingående övningarna, en ordlista samt en litteraturförteckning.

1.

Boken är den första i sitt slag på tyska och därför värd att hälsas med tillfredsställelse, eftersom den som tidigare har velat lära sig makedonska har varit hänvisad främst till läroböcker utgivna i Makedonien på makedonska. Det är naturligtvis också en fördel att boken är relativt nyutgiven och därmed möjlig att få tag i genom bokhandeln. Att första upplagan snabbt blev slutsåld vittnar också om att behovet av en sådan lärobok har varit stort.

Positivt är också att författarna har haft ambitionen att göra en relativt fullständig genomgång av den makedonska grammatiken. Det är också bra att många av de ingående texterna är tagna ur "verkliga livet", från tidningar o.s.v. Ytterligare ett positivt drag är att det finns ett facit till övningarna.

Ett intressant kapitel, nytillkommet i andra upplagan, berör ett område som vanligtvis inte brukar förekomma i språkläroböcker, nämligen språkets icke-normerade ordförråd, d.v.s slang. Här ges nio sidor med många roliga exempel, och som svensk noterar man med speciellt intresse att det makedonska slanglexikonet också innehåller ett svenskt lånord! Det är bilmodellen Fiat 126 som kallas Tetrapak (sid. 198).

2.

Makedonskan och dess status - litteraturspråk eller ej - är ju ett kontroversiellt ämne, åtminstone i relationerna mellan grannländerna Jugoslavien och Bulgarien. I Bulgarien anser man att makedonskan är en "regional skriftspråksnorm" (pismeno-regionalna norma) av bulgariskan (se den programmatiska artikeln "Edinstvoto na bälgarskija ezik v minaloto i dnes", i tidskriften Bälgarski ezik, årgång 28, 1978, nr 1, ss. 3-43, underskriven av Institutet för bulgariska språket vid Bulgariska vetenskapsakademien).

Bojić och Oschlies ger i inledningskapitlet till läroboken sin syn på vad som är Makedonien, makedonskt och makedonska. De företräder helt och hållet den jugoslaviska uppfattningen, som i korthet går ut på att makedonerna var en egen nation redan på Kiril och Metodij's tid, och att makedonskan är ett eget språk i kraft av detta. Författarna hoppas med sin bok vinna fler vänner för Makedoniens och makedonskans sak (sid. 6).

När två grälar, ligger ju ofta sanningen någonstans mitt emellan. Man kan bara beklaga att denna bok enbart bidrar till att förstärka de redan låsta positionerna i debatten kring

dessa två litteratur- eller standardspråk, framvuxna ur *ett* dialektområde.

3.

Bokens genomgång av den makedonska grammatiken är noggrann och relativt fullständig. Man kan naturligtvis ha synpunkter på framställningssättet vad beträffar vissa kategorier. Så presenteras t.ex. bestämd artikel hos substantiven (sid. 38) på ett onödigt traditionellt sätt, med ändelserna bestämda av substantivens genus och numerus. Ett mer ekonomiskt, och även pedagogiskt fördelaktigare sätt, är att utgå från substantivets grundform (eller "sista bokstaven i ordet"), varvid endast några regler måste vidare specificeras (substantiv som slutar på konsonant måste specificeras som maskulint eller feminint och substantiv som slutar på -i eller -e måste specificeras som singular eller plural).

Aspektkategorin i de slaviska språken är ofta en stötesten för både läroboksförfattare och språkstudierande, och makedonskan är inget undantag härvidlag. Författarna menar (sid. 64) att aspekt inte finns exempelvis i tyskan, d.v.s. man ser aspekt som en uteslutande morfologisk kategori. Något förvillande blir det då när man ändå ger tyska exempel som illustration till skillnaden mellan de båda aspekterna. Den första genomgången är mycket summarisk, och det framgår t.ex. inte att imperfektiv aspekt också används för att beteckna upprepad handling. Inte heller utnyttjar författarna de möjligheter till en fördjupning av kunskaperna som finns i de fortsatta avsnitten. I avsnittet om presens finns visserligen några upplysningar (på sid. 69) om användningen av perfekta presensformer, med några exempelsatser med kontrast imperfektivt - perfektivt verb. Men kapitlet om futurum (sid. 86-89) saknar en genomgång och demonstration av aspektskillnader (med undantag för en upplysning om imperfektivt respektive perfektivt futurum av verbet "vara"). Inte heller i det avsnitt som bl.a. behandlar verben *treba* och *može* (sid. 104-106) tas aspekt upp, vilket

annars vore ett lämpligt tillfälle. Den som inte tidigare har studerat något annat slaviskt språk, blir därför inte mycket klokare vad gäller aspektkategorin genom denna lärobok.

Tempora aorist och imperfekt ägnas två på varandra följande kapitel. Det är bra att det tydligt påpekas att båda är s.k. vittnestempora. Aorist sägs (sid. 120) beteckna en förfluten handling som är bevittnad av den talande, vilket i sig är korrekt men inte fullständigt som definition. Den nödvändiga kompletteringen kommer dock först i kapitlet om imperfekt (sid. 124), där det sägs att aorist, i motsats till imperfekt, betecknar en fullbordad handling (denna formulering kan i och för sig också diskuteras - det är snarare frågan om en avslutad handling).

4.

Det framgår inte av förordet eller annorstädes om författarna har haft någon särskild målgrupp i åtanke för sitt verk. Språkstuderande kan dock se ut på mycket olika sätt, och en universitetsstuderande med förkunskaper t.ex. i ett eller flera andra slaviska språk har naturligtvis en helt annan utgångspunkt än en deltagare i en kvällskurs utan några krav på förkunskaper. Mycket tyder ändå på att man främst vänder sig till universitetsstuderande, kanske har man även tänkt sig att de ska ha förkunskaper i något annat slaviskt språk. Möjligen är detta orsaken till bokens pedagogiska brister. Trots att den rubriceras som "lärobok", saknar den en del av det som traditionellt (och med rätta) brukar ingå i en sådan. Framför allt gäller detta illustrerande texter, vilka nästan helt saknas i de första avsnitten. Så går man t.ex. igenom substantivet i singular, obestämd och bestämd form, såväl form som användning (kapitel 4-6, sid. 36-41), med enbart lösryckta satser som illustrationsmaterial.

Texturvalet i boken verkar i mycket präglad av slumpen. Det kan t.ex. röra sig om tidningstexter, vilket i och för sig är något positivt, men vilka inte alls berör makedonska eller

ens jugoslaviska förhållanden. Över huvud taget finns det mycket lite av realia och makedonskt vardagsliv i boken.

Efter varje avsnitt presenteras övningar på det som har gått igenom. Författarna kan dock ha svårt att koncentrera sig på just den svårighet som ska övas, och det gör att övningarna ofta är onödigt svåra eller ibland till och med meningslösa.

Några exempel: i första kapitlet går bl.a. alfabetet igenom. För att studenterna sedan ska få träna att läsa och skriva ges (endast) följande övningar (sid. 30-31): a) läsning av ett antal lösryckta ord av mycket olika frekvens, vilka inte ges i översättning, b) några geografiska namn translittererade, som studenten ska skriva på makedonska och c) en "word-square" (författarna använder detta ord) med geografiska namn och andra begrepp, skrivna med kyrillisk skrift. Orden står uppställda och ska läsas ungefär som i ett korsord, d.v.s. både lodrätt och vågrätt. Ibland går orden i varandra, slutbokstaven i ett ord kan vara begynnelsebokstav i nästa. Men detta är inte nog. Den stackars student som för första gången konfronteras med kyrillisk skrift ska dessutom läsa vissa ord diagonalt! Och inte bara från vänster till höger, utan även från höger till vänster!!! Även den som har sysslat en del med makedonska, drar en suck av lättnad vid upptäckten av "lösningen" i facit...

Pedagogiskt tveksamma är de övningar där man ska rätta till något som är fel, exempelvis stavning eller ordföljd (se t.ex. övning a och b på sid. 34, övning c sid 88). Det är inte heller så lyckat att få öva något som inte först har presenterats ordentligt. Så har t.ex. de flesta språkläroböcker en text med lydelsen: "Vad är det? Det är en.... Är det en ...? Ja/nej...." I denna lärobok rationaliserar man och går direkt på övningen: studenten får bilda egna meningar utan att ha läst någon sådan text, efter att ha sett bara ett exempel på vardera mönstret (sid. 37, övning b). Kanske en användbar metod för den som är mycket van att studera språk och snabbt får mönstret klart för sig, men övriga känner sig nog lite ställda.

Ett annat exempel på en alltför svår övning (sid. 42): studenten ska ur en text (för övrigt bokens första sammanhängande text på makedonska, med undantag av en text på sid. 36, som i princip bara är en uppräkningslista av namn) ta ut alla demonstrativa pronomina och bestämda artiklar. Förutsättningarna att på detta stadium förstå texten, f.ö. en "rolig historia", är dock små: den handlar om tre personer som diskuterar vems yrke som är äldst - men boken har ännu inte gått igenom adjektiven och deras komparation. Och glosan för äldst, "najstar" finns inte med i ordlistan. Dessutom förekommer flera verbformer i förfluten tid, vilka man heller inte gått igenom. Texten kommer alltså att gå medelstudenten helt förbi. Naturligtvis kan man påvisa vissa ord eller former rent mekaniskt, utan att förstå texten de förekommer i, men vad är det för mening med det?

I många avseenden ger boken mer intryck av en grammatik än en språklärobok. Genomgången av en viss grammatisk kategori slutförs oftast inom ramen för ett kapitel, och de illustrerande exemplen är många gånger alltför svåra i förhållande till de kunskaper studenten har fått på respektive stadium. Detta gäller naturligtvis framför allt i början av boken. Det hjälper då föga att exemplen översetts.

5.

Sammanfattningsvis kan man säga att denna lärobok kan vara användbar främst om man har möjlighet att studera makedonska under ledning av en lärare, som kan lotsa en förbi oklarheter och göra nödvändiga kompletteringar t.ex. av textmaterialet till de första kapitlen. Vill man använda boken för självstudier, är det önskvärt med förkunskaper i något annat slaviskt språk, så att man ungefär vet var man ska leta efter svaret på de frågor som uppkommer under arbetets gång.